

Kaip Jonas Jablonskis ir Petras Būtėnas klausėsi pasvališkių tarmės

Kotryna KRAPTAVIČIŪTĖ

Vasario–kovo mėnesiais visoje Lietuvoje, taip pat ir Pasvalyje, vyksta renginiai, skirti Tarptautinei gimtosios kalbos dienai paminėti. Pasvalio bibliotekoje šia proga sutikta knygų serija „Kultūros studijos Panevėžyje“, pristatyti du pirmi jos leidiniai apie kalbininkus Joną Jablonskį bei Petrą Būtėną. Beje, abu – glaudžiai susiję su Pasvalio kraštu.

Apie jų atradimus kalbos srityje, gimtosios kalbos bei tarmės vartojimą ir pasvalietiškus akcentus šių knygų sudarytoją Lionę Lapinskienę, Lietuvių kalbos draugijos pirmininkę Genovaitę Kačiuškienę (taip pat kraštiečių) ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkę Violetą Meilūnaitę kalbino lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja Regina Grubinskienė. Tą dieną įsteigtas ir Lietuvių kalbos draugijos Pasvalio Petro Būtėno skyrius.

„Gyvename greitajame traukinyje. Lieka nepastebėti svarbūs dalykai. Reikia progos, kad atkreiptume dėmesį į savo kalbą“, – sakė dr. Violeta Meilūnaitė, bei ragino drąsiai kalbėti dar gimtesne nei bendroji kalba – savo tarme, ir didžiutis savo išskirtinumu. Pastebėjo, kad tarmė šiandien gyvuoja ne tik bobučių šnekoje, bet ir socialiniuose tinkluose, feisbuke, o panevėžiškių tarmę įprasmina, pavyzdžiui, Vlado Braziūno, Stasio Eidrigevičiaus tekstai.

Knygų sudarytoja, redaktorė ir leidėja Lionė Lapinskienė, pristatydamą knygas apie Joną Jablonskį (1860–1930) bei Petrą Būtėną (1896–1980) – mokytoją ir mokinį – perbėgo jų biografijas, priminė

Iš dešinės: Violeta Meilūnaitė, Genovaitė Kačiuškienė, Lionė Lapinskienė, Regina Grubinskienė.

Dainiaus VAREIKOS nuotr.

svarbiausius darbus: lietuvių kalbos žodyno rengimą, tarmių tyrimus, gramatikos sudarymą... Neaišku, kaip be šių žmonių indėlio šiandien skambėtų lietuvių kalba. Iškalbinga iliustracija – P. Būtėnas iš JAV parsivežė net šimtą keturiasdešimt dėžių rankraščių!

Paminėta ir įdomių faktų. Štai, pasirodo, 1927 metais P. Būtėno, lipančio Panevėžio mokytojų seminarijos laiptais, vos nenušovė jo mokinys, neišlaikęs lietuvių egzamino. Kilo didžiulis skandalas. O iš Dovydų kilęs kalbininkas, buvęs itin griežtas, po šio incidento, pasakojama, sušvelnėjo...

Pašnekės apie gimtąją kalbą iliustravo gimnazistų skaitomos eilės. Nuskambėjo ir abiturientės Klaudijos Audickaitės, kilusios iš Sketerijos giminės (J. Jablonskio žmona – Konstancija Sketerytė iš Nereikonų), užrašytas senelio pasakojimas apie žymų kalbininką.

Tas Jablonskis, nu, smarkaus būdo būdavo. Ir atvažiuodavo pas juos (pas Sketerius. – aut. past.) į svečius netgi naktį, nesvarbu. Sukeldavo visus vaikus, visiem da-

lindavo saldinius. Paskui uošvienę savo (Mariją Sketerienę (Jodinskaitę). – aut. past.) pasisodindavo ir tardydavo. Kaip tas žodis, kaip tas vadinasi? Kaip kas kirčiuojasi, kaip ką. Vienu žodžiu, jie tenai su ta uošviene sėdėdavo. Ir dar, atseit, mėgdavo alų. Nu, tas jau uošvis gerą alų darydavo. Tai vienu žodžiu mėgdavo tą alų, bet labai stebėdavosi. Na, čia pas mus geria tą alų visi. Geria suaugę, geria moterys, geria vaikai. Ir jiems nieko nuo to alaus. O, atseit, jam, Jablonskiui, kai jis išgerdavo dvi stiklines, galva apsisukdavo. Atseit, jis daug nepakeldavo.

Iš Kaupų kilusi prof. dr. Genovaitė Kačiuškienė sudomino auditoriją šių kalbininkų atradimais apie pasvališkių šnektą. Pasirodo, tai lietuvių kalbos „prancūziškoji“ šnektą. Dažnai kirčiuojama žodžio galūnė, o kai kurie garsai išties primena prancūzų kalbą: *viošt, gerė, gražė, skaisčė, ogens, arkels* ir t. t. Priminė ir jų užrašytų retų tarmiškų žodžių: *sumukti, porpsoti, kieminėti, zakso-ti...* Be to, pabrėžė tai, kad P. Būtėnui visi lietuviški, tarmiški žodžiai buvo geri, tai akcentuodavo ir savo studentams: „Ar lietuvių kalboje gali būti negražus žodis? Koks? *Šūdas, šikt!*“ Tai geras žodis, lietuviškas žodis.“